

полную возможность познать мир как некое «целое», что может подчиняться каким-то определенным законам и правилам, что уже принципиально невозможно в современных условиях.

Ключевые слова: пре-модерн, модерн, пост-модерн, современность, настоящее.

K. Honcharenko

JUSTIFICATION OF THE SPECIFICITY OF PHILOSOPHICAL PROCESS CONTINUITY WITHIN THE MODERN-POSTMODERN OPPOSITION

Introduction. Contemporary philosophy is based on principled pluralism, the multiplicity of approaches, and equality of viewpoints and positions. And this is the first difference from the modern approach because the main task is understanding reality, not constant proof of the truth. That is why modern philosophy does not renounce the possessions of the previous modern tradition but rather treats them selectively, looking for something that can be useful. **The aim and tasks** of the study are to highlight certain aspects thanks to which it is possible to make an attempt to substantiate the persistence of the philosophical process within the limits of the Modern-Postmodern opposition. **Research methods** are analytical, interpretation, and deconstruction. In order to show that the era of modernism and Modern itself in its pure form is not an empty label that can be applied to anything, it is worth considering some positions and approaches to the phenomenon of «modernism», as well as selectively paying attention to how some issues that took place in modern philosophy are interpreted. **Research results.** First of all, we turn to the position of Peter Kozłowski, who draws attention to the fact that modernity has, as the main feature, a tendency to mostly express the «real» world. The quintessence of today's spirit is that it, being a complex ideological current (sometimes categorical), does not accept previously established ideas about the world and man. There is no radical rejection of the previous, in particular, modern tradition. But there is a reinterpretation of the modern heritage in such a way that it becomes convenient and acceptable teaching, and accordingly, valuable and significant. Jürgen Habermas dwells on the fact that the modern tradition strives in every way to create a picture of the world with a claim to universality and at the same time with a clear attempt to reduce all the multiplicity and variability of reality to a single system, which could completely pass for a solid foundation and foundation. **Discussion.** Although this is unacceptable for the present, which throws up any depth and foundation. But after rejecting the very basis and foundation, the same postmodern does not abandon modern methodology, scientific approaches, etc. J. Derrida, with his proposed project of «deconstruction», in fact, offers a kind of strategy for the modern tradition, which consists in the setting: «read between the lines», «look for that even where it could not be», «say for the thinker, what he did not say or wanted to say». He illustrates this approach with the example of Hegel's creative achievements. **Conclusion.** Thus, the long-lasting nature of the Modern-Postmodern opposition can be justified already based on the position of modernity, which prefers viable philosophical formulas and, rejecting purely theoretical attitudes, with the help of categorical transformation changes the non-viable theoretical stock of knowledge into, albeit unstable, but balanced material useful for solving problems of reality.

Keywords: pre-modern, modern, post-modern, contemporary, present.

УДК 124.5+172.1;4+304 (045)

Л. П. Комісар

МЕТАДИСЦИПЛІНАРНІСТЬ СУЧАСНОЇ ФІЛОСОФІЇ В ОПТИЦІ ПРАКТИЧНИХ ВИМІРІВ

Київський національний лінгвістичний університет;
e-mail: liudmyla.komisar@knl.uu.ua

Анотація. У статті розглядаються актуальні питання, пов'язані з трансформацією галузей сучасних гуманітарних наук і філософії в метадисциплінарних вимірах. Висувається ідея щодо дослідження нової оптики полі- і метадисциплінарності філософії в горизонті міжкультурної комунікації і освітніх практик сучасної вищої школи. Особлива увага приділяється кореляції між висхідними для статті присутніми групами понять, такими як «інтерсуб'єктивність / інтеркультурність»; «спільний світ / міжсвіт / міждисциплінарність»; «полі-, метадисциплінарність / полі-, метадискурсивність». Висновується, що мультимодальне поєднання конкретно-наукових знань і категорійного апарату філософії сприяє і надалі сприятиме появі інноваційних гуманітарних трендів, а за полі- та метадискурсивністю майбутнє як науки, так і філософії.

Ключові слова: діалог; міждисциплінарність; метадисциплінарність; полідисциплінарність; полідискурсивність; полілог; практика; тренд.

Вступ

Сучасний культурний і соціальний простір загалом може бути окреслений в оптиці респонсивної комунікації, адже екзистенційний діалог «Я / Інший», як і культурна діада «Самість / Міжсвіт», не полишає зацікавленості філософів, культурологів, аксіологів. Свого часу аксіологічний і культурологічний повороти в філософії і гуманітарних студіях обумовили перевідкриття на рівні сенсу таких понять, як «етос», «замість», «топос», «діалог», «полілог» та їхню екземпліфікацію в міжкультурній комунікації і різноманітних наукових дискурсах. Не випадковою є і реактуалізація феноменів інтерсуб'єктивності / інтеркультурності в нелінійних вимірах мережевого соціуму, що неабияк вплинула на формування нових трендів філософування. Так, показовими є міждисциплінарні вектори філософії кінця ХХ століття, а

початок ХХІ століття виявився знаковим у практиках розширення кордонів самого поняття міждисциплінарності.

В сьогоднішній матриці ідеологій як ніколи гостро постає проблема як адекватності критеріїв «інтерпретуючої свідомості», так і «об'єктивності» конституювання нашої реальності – медійної, соціальної, культурної, етичної, а головне – проблема тієї «нередукованої свідомості», яка здатна вмістити гібридні палімпсести реальності разом із видимими і «схопленими» інтерпретаціями. Особливо ця проблема потребує осмислення через з утвердження у теоретичній філософії кінця ХХ століття нелінійної парадигми, з виходами в горизонті полідисциплінарного «пастишу», дотикаючись у такий спосіб до осмислення феноменів полікультурності і полідискурсивності.

На часі мова йде про кореляцію термінів «між-», «транс-», «полідисциплінарність» та їхню рецепцію в мультимодальних течіях сучасних гуманітарних наук, які, в свою чергу, опиняються залученими до полідискурсивності науки і філософії XXI століття.

Мета дослідження

Метою статті виступає аналіз нової оптики метадисциплінарності сучасної філософії в горизонті міжкультурної комунікації і освітніх практик вищої школи. Завданнями розвідки виступають: по-перше, дослідження сучасних трендів міждисциплінарності філософії в горизонті міжкультурної комунікації; по-друге, обґрунтування кореляції між висхідними в контексті роботи групами понять, такими як «інтерсуб'єктивність/інтеркультурність», «спільний світ / міжсвіт / міждисциплінарність», по-третє, демонстрація на рівні полідисциплінарності різних векторів філософії в контексті викладання філософських дисциплін у вищій школі; і, по-четверте, акцентування мультимодальної стратегії полідисциплінарних вимірів філософії і її комплементації з метадискурсивністю гуманітарних наук загалом.

Методологія дослідження

У процесі написання статті ми застосовували здебільшого міждисциплінарні методи і підходи, а саме: структуралістсько-феноменологічний, логіко-аналітичний, етико-аксіологічний, культур-філософський, герменевтико-онтологічний і компаративний. Перед тим, як перейти до розкриття і практичної реалізації завдань, слід указати ступінь наукової розробки проблеми як у вітчизняних, так і в зарубіжних дослідженнях. Так, серед сучасних вітчизняних дослідників відмітимо праці А. Єрмоленка (Єрмоленко 2021), А. Вахтеля (Вахтель 2019), Д. Пучкової (Пучкова 2020), Л. Комісар (Комісар 2017, 2022). Що стосується зарубіжних авторів, то в контексті цієї статті вкажімо на публікації Б. Вальденфельса (Вальденфельс 2004), М. Кастельса (Castells 2000), Ш. Слея (Sleight 2021).

Стосовно кореляції між поняттями «міждисциплінарність», «трансдисциплінарність», «полідисциплінарність» тощо, на нашу думку, показовою є стаття Д. Пучкової («Постнекласичний тип раціональності: полі-, між-, транс- та метадисциплінарність»), зокрема, за словами авторки, метою її публікації «є визначення концептуальних відмінностей між полі-, між-, транс- та метадисциплінарними підходами до вивчення й аналізу проєктів сучасної науки на засадах розрізнення наукових типів раціональності: класичного, некласичного та постнекласичного», натомість авторка пропонує узагальнений термін «метадисциплінарність» (Пучкова 2020, 93). Зазначмо, що нам імпонує такий методологічний підхід і така взаємодія між окресленими поняттями.

Результати

Міждисциплінарність сучасних філософських студій передусім реалізується в міжкультурному середовищі, тоді як міжкультурність завжди функціонує на перетині взаємодії «свого» і «чужого» інтелектуального нарративу. Тому й виникає проблема співвідношення різних культур і культурних традицій, а між- / інтеркультурність постійно комбінує прийоми і методи найрізноманітніших дисциплін, являючись, по своєю

сутністю полідисциплінарною. Цілісний же аналіз сучасного полікультурного простору передбачає і дослідження взаємодії понять «інтерсуб'єктивність» та «інтеркультурність». Тож звернімося до витоків поняття інтерсуб'єктивності в феноменологічній традиції, а також його дотичності до поняття «міждисциплінарності».

Іншологія XX століття постулює висхідним поняттям категорію «інший» або «чужий». Згадаймо в окресленому контексті знамените гасло Ж.-П. Сартра «Пекло – це інші» (Sartre 2017, 22), репрезентоване в «іншості» як потребі дзеркального (але не викривленого!) відображення «яйності» і «самості». У 5-й Картезіанській медитації Е. Гусерля «інший» виступає в подвійному сенсі: Інший як замкнена монада та Інший як співучасник інтерсуб'єктивного конституювання світу. «У горизонті досвіду Іншого я знаходжу себе таким, яким він переживає мене так само, як я переживаю його. В результаті нескінченних взаємовідзеркалень виникає інтерсуб'єктивний світ, завдяки якому народжується наш спільний світ природи та культури» (Гусерль 2021, 83). На відміну від позиції Е. Гусерля, Б. Вальденфельс протиставляє поняття «інший» поняттю «чужий». Так, у респонсивній феноменології Б. Вальденфельса, «чужий» – це інстанція, яка вимагає відповіді; це провокація, домагання чи вимога, яка виходить ззовні, від чогось, що лежить поза мною. Чуже не означає вороже» (Вальденфельс 2004, 206). «Чуже всередині нас» – такою є промовиста назва одного з підрозділів праці Ю. Крістєвої «Самі собі чужі». «Чужинець – у нас самих. І коли ми від чужинця втікаємо або з ним боремося, ми боремося з нашим несвідомим» (Крістєва 2004, 254). Отже, ми маємо прийняти чужинців у їхній «тривожній чужості», яка є настільки їхньою, як і нашою. «Формується парадоксальна спільнота, – висновує Ю. Крістєва, – що складається з чужинців, які приймають одні одних у міру того, як самі визнають себе чужинцями» (Крістєва 2004, 260). Отже, поняття інтерсуб'єктивності з необхідністю містить у собі як поняття «інший», так і поняття «чужий», які, на нашу думку, є спорідненими, але не синонімами.

Життєсвіт в класичному баченні Е. Гусерля поділяється на рідний і чужий світ, це, по суті, є міжсвіт. А оскільки він постає як світ культури, то інтеркультурність належить до його основних аспектів. За Б. Вальденфельсом, інтеркультурність містить більше, ніж сполучення наявних культур, – її можна позначити як «переплетення» / «перехрещення». Фактично не можна мати свого без чужого, питання лише в тому, звідки ми маємо право мислити своє і чуже за зразком такого перетину. Якщо ж до власної ідентичності звикають через ідентифікацію з іншими, то вона завжди лишається просякнутою похибкою неідентичності. Так, за Б. Вальденфельсом, у § 52 «Картезіанських медитацій» Е. Гусерль виходить із поняття «аппрезентації», співприсутності, «яка дає первинно недоступне поняття Іншого». Е. Гусерль роз'єднує те, що не можна роз'єднати, оскільки чуже у своєму і своє у чужому переплетені на зразок павутиння (Вальденфельс 2004, 208).

Б. Вальденфельс аналізує і поняття «спільний світ», яке цікавить нас у контексті феномену міжкуль-

турності. Спільний світ вимальовується в універсальності; це є світ, що, розширюючи свої можливості, одночасно не залишає «арени» відкритих можливостей. Інакше відбувається з між-світами, які є і залишаються чужими один для одного. Своєю своєрідністю / автентичністю культура завдячує респонсивній відповіді на чужорідне, тож, на нашу думку, чужість апіорі вписана у своїсть. Отже, ми можемо говорити, що інтеркультурність є відкритою іншої культурі, проте одночасно враховує свій власний вплив, тож залишається пов'язаною із домаганням чужого досвіду. Аналізуючи феномен інтеркультурності та проводячи аналогію з інтерсуб'єктивністю, Б. Вальденфельс намагається відшукати таке «Між», яке не можна було б ані звести до множинності окремих культур або навіть своєї культури, ані зорієнтувати його на абстрактну універсальну культуру. Філософ наголошує, що інтеркультурність означає більше, ніж мультикультурність у сенсі культурного плюралізму, а також більше, ніж транскультурність у сенсі долання меж певних культур. Тож ні в якому разі не можна заперечувати взаємодію свого і чужого світів, своєї і чужої культури, хоча сучасні дослідники з різноманітних галузей гуманітарних наук постійно полемізують з даного приводу. Завдання ж істинного феноменологічного дослідження, за Б. Вальденфельсом, «полягає в описі та інтерпретації того інтерсуб'єктивного простору, в якому Чуже постає як таке, що очікує відповіді, провокує, мотивує, домагається нас. Причому може статися так, що це Чуже звертається до нас із середини нашого власного світу, того, що ми звикли вважати Своім. У такому разі рідний світ стає чужим, а в чужому світі ми можемо побачити щось рідне і звичне» (Вальденфельс 2004, 200).

Поняття полікультурності, означене з вище вказаної позиції, онтологічно тісно пов'язане з класичним поняттям інтерсуб'єктивності. Враховуючи феноменологічне розуміння інтерсуб'єктивності як основи міжособистісних стосунків і комунікації, ми в той же час звертаємось і до класичного розуміння інтерсуб'єктивності як глибинного діалогічного простору (М. М. Бахтін). Такий діалогічний простір («щоб отримати якусь істину про себе, я повинен звернутись до Іншого») уможливує як міжособистісні стосунки, так і самопізнання. Дане розуміння тимчасово усуває предмет фундаментальних філософських досліджень від пошуків «універсальної сутності, яка була б людською природою», спрямовуючи дослідження до пошуків певної узагальненості умов людського існування, яка і є «більш змістовною єдністю» (Крістева 2004, 256). Так само феномени інтер- і полікультурності не стосуються проблеми універсальної сутності культури, тому що передбачають звернення до чужого ціннісного та інтелектуального бек'гаунду як багаторівневого динамічного процесу, або, – як висловимося ми, – атемпорального аксіологічного палімпсесту.

Отже, нелінійний міжкультурний простір XXI століття формується як результат перманентних взаємодій «самостея», репрезентованих кризою призму інтерсуб'єктивності, і, водночас, мова йде про постійний взаємообмін між індивідуальною свідомістю, яка рецелює філософську проблематику, і простором

міжособистісного сприйняття, імплементованого в метадисциплінарні філософські студії. Таку процесуальність ми позначимо як міжкультурний / міждисциплінарний діалог. Якщо ж існує подібний взаємообмін, то ми можемо говорити про взаємозв'язок між поняттями міжкультурності та міждисциплінарності, а це вже вводить нас у простір полідискурсивності, до нескінченного полілогу між тріадою «самість-інтерсуб'єктивність-інтеркультурність». Отже, якщо виходити з тези, що кожна самість завжди вписана в нескінченний культурний простір – палімпсест, то в умовах зростання інтегративних тенденцій у сучасній філософії ідея інтерсуб'єктивності та інтеркультурності відкриває перспективу для рівноправного діалогу / полілогу всіх без винятку існуючих культур, а отже, – наук і філософій. Отже, ідею між- і полікультурності неприпустимо розглядати лише як результат саморефлексії респонсивної феноменології, іншології та філософії діалогу XX століття. На нашу думку, така компіляція виникла в ході критичного і навіть ідеологічного осмислення чисельних філософських і культурних течій, – тобто в межах, поза межами, і на методологічних кордонах аксіології, культурології, логіки, етики, філософії та філології. В контексті вище зазначеного цілком виправданим видається питання: як у сучасному світі відбувається рецепція філософії загалом? Як може бути реалізована на рівні практики філософська освіта? Якщо виходити з тези, що «тільки філософія в епістемологічному і культурному вимірах є тим первним, що формує критично мислячу особистість, розвиваючи при цьому і культуру мислення як інтенцію до методологічної рефлексії» (Комісар 2017, 131), то виникає потреба в інноваційних філософських стратегіях. Зокрема, ми пропонуємо «екстраполювати окреслену проблематику на терени осмислення специфіки компетентнісного підходу як вміння студента синтезувати набуті навчальні знання з практичною діяльністю; з інтенціями до трансформації професійно-навчальної діяльності у власне професійну. На нашу думку, саме компетентнісний підхід, реалізація його принципу в процесі засвоєння студентами філософських дисциплін уможливить практики гуманістичних інтенцій, які апіорі повинні бути притаманні зазначеним дисциплінам» (Комісар 2017, 132).

Здійснено спробу обґрунтувати окреслену проблему у між- / трансдисциплінарному векторі, який здійснюється нами практично протягом кількох років, зокрема у процесі підготовки докторів філософії в Київському національному лінгвістичному університеті. Як відомо, євроінтеграція є домінуючим трендом для сучасної України, а формування європейської свідомості неможливе без філософії, яка з часів Античності була стрижнем західної цивілізації та її культурним кодом. Отже, адекватна реінтеграція філософії у сучасну систему освіти є на часі необхідною. Наприклад, у результаті поєднання філософської складової, зокрема у ракурсі набуття навичок рефлексивно-критичного ставлення до дійсності, з філологічною і професійно-викладацькою компонентами створюється інноваційний міждисциплінарний сегмент на зразок філософії освіти. Достатньо згадати вектор

«гуманістичної традиції», який у середині ХХ століття був реактуалізований філософом, філологом і перекладачем Г.-Г. Гадамером. На думку мислителя, «гуманістична традиція» у засновку поєднує етику – як практику здорового глузду, здатність до критичного судження і такту, – з освітою (Гадамер 2000, 40). Причому освітою у її класично-просвітницькому сенсі, оприявленому тільки в самоосвіті. Тож спрямованість освіти сучасної молоді до саморозвитку і саморефлексії, безсумнівно, має бути (і є) реактуалізованою в університетських освітніх і освітньо-наукових програмах, особливо коли йдеться про набуття наукового ступеня доктора філософії і пафосно-класичний статус Університету як осередка критичного мислення і «кузні інтелектуальних еліт».

Отже, для реалізації вище зазначених ідей нами і був запропонований курс «Філософія науки і методологія гуманітарного пізнання», що має вектор на формування у аспірантів системи сучасних знань про логіко-методологічні й епістемологічні зсуви у новітніх наукових парадигмах та засоби їхньою концептуалізації в актуальних напрямках континентальної і аналітичної філософії та реалізації набутих знань у викладацькій практиці. У цьому курсі формування фахових компетентностей комплементується з усвідомленням аспірантами необхідності поглиблення знань про стратегії взаємодії логіки, філософії і філології у їх плуральних та периферійних розгалуженнях. Отже, філософська складова ефективно імплементується в філологічні професійні компетентності аспірантів та відповідні вміння у виборі, комбінуванні та реалізації методологічних проєктів наукового дослідження та освітньої практики. Крім того, зазначена дисципліна спрямована на поглиблення і систематизацію знань аспірантів щодо особливостей оцінки можливих ризиків та евристичного потенціалу міждисциплінарних дослідницьких проєктів крізь призму поєднання наукової компоненти з професійно-педагогічною.

Під час вивчення першого модуля «Модерна традиція філософії науки від математичного природознавства та гносеології до епістемології гуманітарного пізнання та соціальних наук» у аспірантів формується уявлення про science як ідеал універсальної науковості, що є методологічною основою наукового дослідження та професійно-педагогічної діяльності. Неокантіанське розрізнення «наук про природу» / «наук про дух» трансформує науку від цілорациональної до ціннісно-раціональної дії, що практично застосовується у гносеологічній, рефлексивній, ціннісно-орієнтаційній діяльності майбутніх педагогічних кадрів. У межах модуля аналіз поступатемологічної доби / проєктів сучасної науки як міждисциплінарних досліджень є призмою практичної реалізації теоретичного філософсько-наукового бекґраунду в сфері викладацької практики аспіранта. Проаналізована тематика модуля практично застосовується у семінарі № 1 «Гносеологія та епістемологія: колізії розрізнення. Трансформація епістемології».

У другому модулі «Гене́за новоевропейського раціоналізму і програма трансцендентального обґрунтування строгої науковості» картезіанська раціональність та ідея універсальної об'єктивної науки і теоретичної автономії вченого є практичним

підґрунтям концептуалізації досвіду викладання під час професійної педагогічної діяльності аспіранта. Окреслений модуль реалізується на практиці в семінарі № 2 «Категорії як епістемологічна / онтологічна проблема науки». Під час цього семінару теоретичні засади (лінгвістичного) експерієнціалізму, трансцендентальне обґрунтування наукового пізнання, просвітницьке упередження сцієнтизму, трансцендентальна природа категорій формують універсальну смислову структуру світу.

У третьому модулі «Філософська герменевтика і наратологія» у здобувачів формується система знань про філологічно-історичну модель «наук про дух» крізь призму європейської традиції ренесансної *studia humanitatis*, яка є інтегрованою в філологію як науку. Іншими словами, для професійної діяльності аспіранта-філолога особливо значущим є розкриття напрямку філософської герменевтики як філософії розуміння, адже освітні рецепції сучасної трансформції наукового знання сприяють розширенню світоглядних позицій науковця, особливо з урахуванням того факту, що герменевтика як критика сенсу має на меті демонстрацію критеріїв «приросту сенсу» крізь призму універсальних умов символічної комунікації у «світі-Тексті».

Окреслені навички і компетентності реалізуються під час дискусій на семінарі-практикумі № 5 «Розуміння як універсальна культурно-логічна категорія». Не викликає сумніву і значущість комунікативної компетентності, що її набувають майбутні молоді науковці. Остання поглиблюється в процесі вивчення аспірантами третього змістовного модуля для посилення загальних навичок респонсивно-діалогічної культури, тобто вміння об'єктивно вступати в діалог з носіями інших світоглядних позицій, толерантному ставленню до інших, вдосконаленню навичок ефективної комунікації під час реалізації викладацької діяльності, діалогу у суспільстві тощо.

У четвертому модулі «Аналітична філософія: поворот від логічного аналізу мови науки до лінгвістичної філософії, філософії мови та філософії свідомості» презентуються ґрунтовні міждисциплінарні тренди, а особливо значущими для наукової майстерності є тематизовані блоки з проблематики лінгвістичного повороту, філософії як критики мови та логіки науки. Зокрема у результаті осмислення та опрацювання «Логіко-філософського трактату» Л. Вітгенштайна та філософії логічного аналізу на семінарах № 3 «Лінгвістичний поворот та філософія мови Л. Вітгенштайна» та № 4 «Аналітична філософія: між лінгвістичною філософією, філософією мови і філософією свідомості (Philosophy of Mind)» у майбутніх докторів філософії формуються компетентності критичного мислення, адже вони базуються на аналізуванні логічних законів у їхньому застосунку в повсякденній комунікації крізь призму повороту логічного позитивізму (з опертям на факт) до критичного раціоналізму (з опертям на «мовну гру» і повсякденне спілкування). Зазначені проблемні зрізи сприяють застосуванню апарату логіки науки, приміром, під час оцінювання аспірантами як майбутніми викладачами навчальних досягнень студентів під час освітнього процесу.

Обговорення

У XXI столітті актуалізуються проекти міждисциплінарних студій, що спираються на полі- і метаконцептуальні методологами, приміром, на концептуальну базу структурної лінгвістики або логіки, а сучасна філософія апелює, приміром, до розробок у галузі семіотичної і логічної теорій. У такий спосіб семіотика (Ч.-С. Пірс) або семіологія (Ф. де Сосюр), виявляє ознаки нової «метадисципліни», що дається взнаки у трансформаціях сучасного наукового, філософського, соціологічного, культурологічного та інших дискурсів. З другої половини XX століття і до сьогодні континентальні і американські проекти «семіотик» літератури, моди, кіно, спорту, архітектури, політичного життя, реклами тощо постають не тільки як зразки критичного аналізу суспільства споживання, не тільки як експериментальні практики дослідження на підґрунті методологем структурної лінгвістики девіантних для неї об'єктів, (власне об'єктів так званої «транслінгвістики» (Р. Барт)), але й як зразки якісно іншої форми наукової рефлексії. Пошук таких альтернатив, безумовно, триває і на часі.

Показовим прикладом актуалізації понять «трансдисциплінарність» / «транскультурність» може бути Міжнародна науково-практична відеоконференція «Україна у транскультурному й мультимодальному світі», проведена 25 травня 2022 року в Київському національному лінгвістичному університеті. Зокрема варто згадати круглий стіл «Філологічна трансдисциплінарність: від моно- до полідискурсивних практик», де наша доповідь «Лінгвофілософія як проєкція полідискурсивності сучасної епістемології» і доповідь професорки О. С. Маріної «Multidiscursivity of the 21st Century Artistic Discourse: Multimodality and Transmediality Issues» викликали особливий інтерес в учасників, можливо, саме через те, що це був полілог між сучасними течіями філософії, філології та культурології.

Висновки

Отже, підсумуємо. Актуальний вектор між- / транс- / полі- / метадисциплінарності сприяє усвідомленню як сучасними філософами, так і гуманітаріями необхідності критичного відстеження виявів підміни понять, аргументних викривлень, епістемологічних «криз», дискурсивно-нарративних «ущільнень» у розгортанні сучасних науково-дослідницьких дискурсів і проєктів. У рамках такої оптики сучасний гуманітарій здатен опановувати глибинні вміння послідовно обґрунтовувати, впроваджувати та доречно екземплізувати обрану стратегію дослідження та опису матеріалу, використовуючи гібридні моделі вивчення багатфакторних проблем, а також критично оцінювати та давати концептуальний опис власної дослідницької моделі у науковій практиці.

Отже, поєднання конкретно-наукових знань (приміром, логіки), філології та потужного категорійного апарату філософії впливає на формування гнучкої і водночас глибинної понятійної і аксіологічної «сітки», яка може бути активно впроваджена в сучасних наукових течіях і філософських полілогах. Тож репрезентована в статті мультимодальна стратегія метадисциплінарних вимірів сучасної філософії, на нашу думку, сприяє, і надалі сприятиме, появі іннова-

ційних трендів, а за між-, полі- та метадискурсивністю майбутнє науки і філософії.

Список літератури

1. Castells M. The Rise of the Network Society, The Information Age: Economy, Society and Culture. Vol. I. Cambridge, MA; Oxford, UK, 2000. 597 p.
2. Sartre J.-P. L'Être et le néant: essai d'ontologie phénoménologique. Paris: Gallimard, 2017. 848 p.
3. Sleigh S. How Popperian falsification enabled the rise of neoliberalism. 2021. Available at: <https://aeon.co/essays/how-popperian-falsification-enabled-the-rise-of-neoliberalism>
4. Вальденфельс Б. Топографія Чужого: студії до феноменології Чужого / пер. з нім. В. Кебуладзе. Київ : ППС, 2004. 206 с.
5. Вахтель А. Сучасна українська феноменологічна термінологія і підходи до перекладу «Картезіанських медитацій» Едмунда Гусерля. *Sententiae*. Том 38 : 2. 2019. С. 37-50.
6. Гусерль Е. Ідеї чистої феноменології і феноменологічної філософії. Книга 1. Загальний вступ до чистої феноменології. / пер. з нім. В. Кебуладзе. Харків : Фоліо, 2021. 348 с.
7. Гадамер Г.-Г. Значення гуманістичної традиції для гуманітарних наук. Т. 1. Істина і метод. Основи філософської герменевтики. / пер. з нім О. Мокровольського. Київ : Юніверс, 2000. С. 13-48.
8. Єрмоленко А. Інтеріоризація інтерсуб'єктивності в «Я»-концепті та співвідповідальність у трансцендентальній прагматиці: Сучасна філософія розуму: перспективи розвитку. *Філософська думка*. № 6. 2021. С. 6-15.
9. Комісар Л. П. Гіперреальність і/як «реальна віртуальність» в горизонті трансдисциплінарності сучасної філософії. *Ad orbem per linguas*. До світу через мови. Матеріали Міжнародної науково-практичної відеоконференції. Київ : Вид. центр КНЛУ, 2022. С. 116-118.
10. Комісар Л. П. Про сучасну філософію, університет і компетентнісний підхід у філософській освіті. Університетська кафедра. № 6. 2017. С. 129-136.
11. Крістева Ю. Самі собі чужі / пер. з фр. З. Борисюк. Київ : Основи, 2004. 262 с.
12. Лучкова Д. Д. Постнекласичний тип раціональності: полі-, між-, транс- та метадисциплінарність. *Вісник національного авіаційного університету. Серія: Філософія. Культурологія*. 2 (32). НАУ, 2020. С. 93-97.

References

1. Castells, Manuel. 2000. The Rise of the Network Society. Vol. I of The Information Age: Economy, Society and Culture. Cambridge, MA; Oxford, UK.
2. Hadamer, Hans-Heorh. 2000. "Znachennia humanistychnoi tradytsii dlia humanitarykh nau-k" [The importance of the humanistic tradition for the humanities]. In *Istyna i metod. Osnovy filosofskoi hermenevtyky* [Truth and method. Basics of philosophical hermeneutics]. Vol. 1, translated by O. Mokrovolskoho], 13–48. Kyiv: Yunivers.
3. Huserl, Edmund. 2021. "Idei chystoi fenomenolohii i fenomenolohichnoi filosofii" [Ideas of pure phenomenology and phenomenological philosophy]. In Vol. 1 of *Zahalnyi vstup do chystoi fenomenolohii* [A general introduction to pure phenomenology], translated by V. Kebuladze. Kharkiv: Folio.
4. Komisar, Liudmyla. 2022. "Hiperrealnist i/yak "realna virtualnist" v horizonti transdystyplinamosti suchasnoi filosofii" ["Hyperreality and/as "real virtuality" in the horizon of transdisciplinarity of modern philosophy"]. *Ad orbem per linguas. Do svitu cherez movy, Ad orbem per linguas: Materials of the International Scientific and Practical Video Conference*, Kyiv, May 25.
5. Komisar, Liudmyla. 2017. "Pro suchasnu filosofiiu, universytet i kompetentnisnyi pidkhid u filosofskii osviti" ["About modern philosophy, the university and the competence approach in philosophical education"]. *Universytetska kafedra, University department* 6:129–136.
6. Kristieva, Julia. 2004. Sami sobi chuzhi [They are strangers to themselves]. Translated by Z. Borysiuk. Kyiv: Osnovy.
7. Puchkova, Dariia. 2020. "Postneklasychnyi typ ratsionalnosti: poli-, mizh-, trans- ta metadystyplinarnist" ["Post-non-classical type of rationality: poly-, inter-, trans- and metadisciplinarity"]. *Visnyk Natsionalnoho aviatsiinoho universytetu. Seria: Filosofiia*.

Kulturolohiia, Proceedings of the National Aviation University. Series: Philosophy. Cultural Studies 2(32): 93–97.

8. Sartre, Jean-Paul. 2017. *L'Être et le néant: essai d'ontologie phénoménologique*. Paris: Gallimard.

9. Sleigh, Summon. 2021. "How Popperian falsification enabled the rise of neoliberalism". *Aeon*. <https://aeon.co/essays/how-popperian-falsification-enabled-the-rise-of-neoliberalism>

10. Valdenfels, Bernhard. 2004. *Topografia Chuzhoho: studii do fenomenologii Chuzhoho* [The Topography of the Stranger: Studies in the Phenomenology of the Stranger]. Translated by V. Kebuladze. Kyiv: PPS.

Л. П. Комисар

МЕТАДИСЦИПЛИНАРНІСТЬ СОВРЕМЕННОЙ ФИЛОСОФИИ В ОПТИКЕ ПРАКТИЧЕСКИХ ИЗМЕРЕНИЙ

Аннотация. В статье предлагается идея метадисциплинарной трансформации современной философии в практический горизонт преподавания философских дисциплин на уровне высшей школы. Особенное внимание уделяется исследованиям корреляции между исходными в контексте публикации онтологическими понятиями, такими как интерсубъективность / интеркультурность, полидисциплинарность / метадисциплинарность. Подытоживается, что мультимодальные объединения конкретно-научных знаний и категориального аппарата философии способствуют появлению инновационных гуманитарных трендов, а за поли- и метадисциплинарностью будущее как науки, так и философии.

Ключевые слова: диалог, междисциплинарность, межкультурная коммуникация, полидисциплинарность, полидискурсивность, полилог, практика, тренд.

L. Komisar

METADISCIPLINARITY OF MODERN PHILOSOPHY IN OPTICS OF PRACTICAL DIMENSIONS

In the **introduction**, the article considers issues related to the current challenges of transformation in the fields of modern humanities and philosophy in metadisciplinary dimensions. **The aim** of the research is to explore new optics of philosophical metadisciplinary on the horizon of intercultural communication and educational practices in modern higher education. The problematics of the article involve the use of interdisciplinary **research methods**: structuralist-phenomenological, logical-analytical, ethical-axiological, cultural-philosophical, hermeneutic-ontological, and comparative. In the **research results**, special attention is paid to the correlation between the primary groups of concepts present in the article, such as intersubjectivity / interculturality; common world / interworld / interdisciplinarity; multidisciplinary / metadiscursiveness. The article introduces the author's ideas regarding the need for reactualization at the level of meta- and multidisciplinary of modern philosophical studies in the light of practical dimensions of teaching philosophical disciplines in higher education. The substantiation of problems in the inter-/ transdisciplinary vector is exemplified in the analysis of teaching the discipline "Philosophy of science and methodology of humanitarian knowledge" for training doctors of philosophy at the Kyiv National Linguistics University. The **discussion** demonstrates the approbation dimensions of metadisciplinary trends in philosophy and humanities exemplified in scientific and practical conferences and educational practices in modern higher education. The **conclusions** demonstrate that modern multimodal combinations of specific scientific knowledge and the categorical apparatus of philosophy contribute to the emergence of innovative metadisciplinary trends, and the future of both science and philosophy is based on inter-, poly-, and meta-discursiveness.

Keywords: dialogue, interdisciplinarity, intercultural communication, polydisciplinarity, polydiscursiveness, polylogue, practice, trend.

УДК 340.12:321.011.7 (045)

С. С. Орденюв

ПОЛІТИКО-ПРАВОВИЙ ВИМІР МІЖЦИВІЛІЗАЦІЙНИХ ВИКЛИКІВ ГЛОБАЛІЗОВАНОГО СВІТУ

Національний авіаційний університет;

e-mail: ordenov@nau.edu.ua;

ORCID ID: 0000-0002-2572-8300; Researcher ID: Q-7658-2018

Анотація. У статті розкривається специфіка політико-правового виміру міжцивілізаційних викликів глобалізованого світу. Акцентується увага на тому, що проблематика міжцивілізаційних відносин має тенденції до загострення, адже одним із проявів глобалізації є нерівномірність економічного і соціокультурного розвитку різних народів, регіонів, цивілізаційних утворень тощо. Наголошується, що позиції західних дослідників цивілізаційного розвитку відображають самосвідомість переваги західноєвропейського суспільства. Це тягне за собою неузгодженості у співвіднесенні термінів «цивілізація» і «глобалізація» та неоднозначність трактування самого терміну «цивілізація»: з одного боку, він передбачає певні універсальні засади розвитку, а з іншого – з усією очевидністю містить орієнталізм, ставлячи під сумнів існування незахідних форм цивілізації. У такий спосіб, одним з інструментів глобалізму виступає гіпердифузіонізм, який ґрунтується на такому принципі, що одна цивілізація, раса, або один народ, через свої особливості, є творцями всіх благ, які в них запозичили менш розвинені цивілізації та народи. Це значною мірою обумовлює політико-правовий вимір міжцивілізаційних викликів глобалізованого світу, через що можна розглядати конфлікт цивілізацій як неминучий наслідок глобалізму.

Ключові слова: міжцивілізаційні виклики; діалог культур і цивілізацій, глобалізація, політика, право.

Вступ

У сучасному глобалізованому суспільстві проблематика міжцивілізаційних відносин має тенденції до загострення, адже одним із проявів глобалізації є нерівномірність економічного і соціокультурного розвитку різних народів, регіонів, цивілізаційних

утворень тощо. Незважаючи на те, що глобалізація є результатом інтернаціоналізації економічних відносин та політичних систем, пов'язаної з індустріальною революцією, розвитком наук і технологій, а також великими географічними відкриттями XV-XVI століть, іншій бік глобалізації імпліцитно містить у собі